

Nowadays young people prefer to express their mind and ideas through specific patterns to illustrate their wittiness and intelligence. The poverty of the speakers' language deprives the pleasure of personal communication on high level. The increasing interest to this stylistic device is based on the quantity and quality in everyday conversation. The examples of static and dynamic metaphors can be found in the famous American series of «The Mentalist», «House M.D.», «Perception» and «Castle». The article helps to enlarge the English learners' scope, improve active vocabulary and to feel the foreign culture.

Key words: metaphor, allusion, «psycholinguistic triangle», movie, audience, metaphorical allusion.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філос. н., доц. Степикіна Т. В.

УДК 81'373.23

Н. О. Кошєєва

ЗООНОМЕНИ ТА ФІТОНОМЕНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ НАЙМЕНУВАНЬ ЛЮДЕЙ

Провідним напрямком мовознавства, що досліджує взаємозв'язок мови і ментальності людини є «антропологічна лінгвістика» [1]. Вивчення мови і мислення, свідомості та духовно-практичної діяльності індивідуума є основним питанням цього напрямку. Образ людини є важливим фрагментом мовної картини світу, яка відображає реальність мовними засобами, але не прямо, а крізь культурну картину світу. Для того, щоб створити образну характеристику людини, рідше – предметів чи понять, використовують зооморфізми та фітоморфізми, тобто ті мовні лексичні одиниці, якими зазвичай позначають тварин та рослин. До зооморфізмів ми, погоджуючись з Л. Пуцилевою [2], відносимо сталі сполучення, які містять у собі зоонімний компонент та мають якісно-оцінювальну характеристику людини. Фітоморфізми, у свою чергу, походять від фітонімів і мають антропоцентричну конотацію.

Зоономени досліджувались такими лінгвістами, як О. Кунін, В. Виноградов, Є. Гутман, О. Смирницький, Ф. Літвін, М. Черемисина, Д. Тішкіна, М. Сюсько [3] та ін. Усі ці мовознавці вивчали зоономени, приділяючи увагу особливостям їх функціонування у системі мови. Фітономени розглядали Ян Жуй, З. Гаджієва, Гао Миньцянь, Ся Вэйин, Ли Шичжэнь. Назвам рослин та тварин приділяли увагу Л. Пуцилева, Ю. Завалішина та інші лінгвісти.

Мета роботи – дослідити культурно детерміновані конотації українських, англійських та китайських зоономів та фітономів на позначення кольору, на базі яких утворюються метафоричні антропохарактеристики (зооморфізми та фітоморфізми), систематизувати такі висловлювання та надати аналізу їхній етнічній своєрідності; виявити та зіставити асоціативні відношення зооморфізмів та фітоморфізмів, які мають кольоровий компонент, під кутом зору їх етнічної своєрідності.

Актуальність цієї статті зумовлена тим, що зіставні дослідження за цією темою ще не було зроблено на базі кольорів і вивчення типологічно далеких мов є важливим напрямком у сучасному мовознавстві. Вони необхідні для виявлення національно-культурних особливостей трьох зазначених мов, бо у номінації природних об'єктів яскраво проявлені специфічні риси національного менталітету.

Об'єктом дослідження виступають українські, англійські та китайські антропономи-колоративи, створені за допомогою мовної метафори стосовно до назв представників тваринного та рослинного світу [4, с. 52], зокрема зоономи та фітономи. Разом з лексемами, узятих з тлумачних словників трьох зазначених мов, до аналізу було внесено також фразеологічні одиниці, сталі вирази, сучасний сленг, бо такий матеріал є найбільш експресивним.

Дослідження фрагмента мовної картини світу, яке демонструє використання в українській, англійській та китайській мовах назв флори і фауни з метою експресивізації вислову, ми робимо у межах одного з двох головних напрямків, на який вказував Ю. Апресян [5, с. 173]: вияв специфічних конотацій і неспецифічних концептів національно детермінованої лексики.

Зоономи та фітономи відносять до специфічного пласту лексики, інформаційний потенціал якого є дуже значним, він має в різних мовних спільнотах певні національно-культурні особливості. Так, **біла ворона** [6] – метафора, яку використовують у слов'янських мовах на позначення особи, чия поведінка та система цінностей відмінна від інших осіб своєї спільноти. Біла ворона – дуже рідкісне явище в природі, тому цього птаха вважають суперечливим символом незвичайності, неоднаковості, що часто поєднано зі стражданням, нерозумінням та відчуженням з боку навколишнього середовища, і водночас деякої чистоти, беззахисності. В інших мовах існує частковий аналог слов'янського вислову «біла ворона» – це ідіома «чорна вівця» – **black sheep** [7, с. 64] в англійській мові, а також вираз «**білий слон**» [8, с. 29], який використовують на Сході жителі півострова Індокитай. Але вислів «чорна вівця» має більш сильну негативну конотацію, ніж «біла ворона» в українській мові, і часто символізує норавливість, а також позначає винятковість члена спільноти та небажаність його знаходження у спільноті. У змістове навантаження ідіоми «чорна вівця» входить також порівняння людини з «паршивою вівцею», яку відбраковували за непотрібним чорним кольором вовни.

Антропоніми, виражені зононіми та фітононіми на позначення кольору, можуть вказувати на: рід діяльності, характер, зовнішність, фізичний стан, вік людей та надавати інші характеристики.

Залежно від роду діяльності виділяють такі стійкі сполучення слів з аналізованими номенами:

укр.: **Темна конячка** – *калька з англ. Dark horse*, невідомий або маловідомий спортсмен, який бере участь у змаганнях та викликає підвищений інтерес уболівальників своїми потенційними спортивними можливостями. Назва виникла з кінного спорту, де темною конячкою називали несподіваного переможця у перегонах. «**Темний кінь**» позначає маловідому особистість, якою цікавляться [9, с. 371];

«Білий орел» – громадська організація у Львові, яка об'єднує громадян України польського походження [10];

англ.: **black sheep** – «**чорна вівця**», той, кого вважають невдахою групи, або людина, яка зганьбила групу [11, с. 9];

Black Panthers (Black Panther Party) – «**Чорні пантери**» («Партія чорних пантер»), групи американських чорношкірих людей у 1960-1970 роках, які підтримували насильницькі засоби одержання змін у законі та кращого ставлення для чорношкірих людей [11, с. 13];

black rat – *брит.* «**чорний щур**», патрульний; той, хто контролює дорожній рух [12, с. 58];

black swan – «**чорний лебідь**», винятково бездоганна людина [13];

Blue Birds – *амер.* «**сині птахи**», частина клубу «Табірне вогнище» для юних дівчат та хлопців [11, с. 20];

blue dog Democrat – *неоф. амер.* «**синя собака-демократ**», демократ із південного штату, кількість голосів якого є консервативною (за результатом голосування) [13];

Brown Owl – «**Коричнева Сова**», жінка-лідер групи брауні-гайдів [11, с. 24];

Pink Panther – «**Рожевий леопард**», позначення крадія у гумористичних фільмах про поліцейського [11, с. 36];

WASP (White Anglo-Saxon Protestant) – «**ОСА**» (аббревіатура від «**Білий Англо-Саксонський Протестант**»), 1. член групи, яку вважають найбільш привілейованою та впливовою в американському суспільстві; 2. американець, чия родина спочатку була з північної Європи, особливо якщо її вважають представником класу, який має контролювальний вплив на суспільство [11, с. 58];

WASP – *скорочення* від White Anglo-Saxon Protestant, «**Білий англо-саксонський протестант**», «**ОСА**», член традиційно впливового етнічного угруповання в США [12, с. 454];

yellow dog Democrat – *політ., жарг.* «**жовта собака-демократ**», прибічник Демократичної партії, особливо житель півдня, готовий сліпо підтримувати її кандидатів у будь-якій ситуації [13];

кит.: 黄牛 [huáng niú] – «жовтий бик», 1. (на чорному ринку) той, хто скуповує на вулиці валюту, спекулянт; 2. людина, яка не бажає чи не може брати на себе відповідальність та віддавати борги [14, с. 107];

白龍魚服 (白龙鱼服) [báilóngyúfú] – «білий дракон з виглядом риби», інкогніто, про велику людину [15.2, с. 602];

老黄牛 [lǎohuángniú] – «стара жовта корова», працююча людина; робоча конячка [16, с.11];

白蓮社 (白莲社) [báiliánshè] – Байляньше, товариство (спілка)
Білого Лотосу (молитовне буддистське товариство, з IV ст.) [15.2, с. 601];

白蓮教 (白莲教) [báiliánjiào] – *іст.* Вчення Білого Лотосу, Спілка Білої Лілії (таємне товариство) [15.2, с. 601].

Для зображення роду діяльності людини в українській мові використовують *темний* та *білий* колір, в англійській – *чорний*, *коричневий*, *білий*, *жовтий*, *синій*, *рожевий*, в китайській – *жовтий* та *білий*.

До групи **риси характеру** відносимо:

укр.: **сіра миша** – про тиху, непомітну людину [17];

англ.: **black beast** – *рідк.* «чорний звір», ненависна людина [13];

dark horse – «темний кінь», скромна, малопомітна людина, яка несподівано здивувала всіх (своїми досягненнями, здібностями) [13];

gray mare – «сіра кобила», вольова жінка, яка тримає свого чоловіка під каблуком [13];

yellow dog – *амер.* «жовта собака», двірняга, підла людина; боягуз; нікчема; робітник підприємства, який не є членом профспілки [13];

yellow-belly – *неоф.* «жовтий живіт», боягуз (за назвою будь-якої тварини з жовтим животом) [13];

to show the white feather – «показати біле перо», виявитися боягузом [13];

кит.: 白眼儿狼 [báiyǎnráng] – «білий погляд вовка», невдячна людина; підступна та безжалісна людина [14, с. 11];

白脸狼 [bái liǎn láng] – «вовк з білим обличчям», невдячна людина; тварюка невдячна [16, с. 28];

金毛鼠 (金毛鼠) [jīnmáoshǔ] – золотошерстий щур (миша; *обр.* про гарну зовнішню, але мерзотну за характером людину) [15, с. 184].

В українській мові на скромність вказує *сірий* колір, в англійській – *темний*. Англійці зображають підлість *жовтим* кольором, китайці – *білим*, *золотим*, в українській мові ми маємо лакуни. Боягузтво в англійській мові номінується *жовтим*, *білим*. У китайській мові невдячність, підступність позначена *білим* кольором, а в англійській та українській таких позначень рис характеру за допомогою зоономенів та фітономенів з кольоровим забарвленням немає.

Оцінювальна конотація зовнішності та віку:

укр.: **червоний як рак** – почервоніла людина від збудження [13];
англ.: **brown as a berry** – «**коричневий як ягода**», засмагла від сонця або погоди людина [11, с. 23];

red as a beet – «**червоний як буряк**», про людину, у якої від сильного хвилювання, збентеження, сорому і т. п. припливла кров до обличчя [13];

кит.: **白臉狼** (白脸狼) [báiliǎnláng] – «**біле обличчя вовка**», діал., лайл. страховисько, потвора, бридкий; погана (зіпсована) людина [15, с. 602];

白帽盔兒 (白帽盔儿) [báimàoikuīr] – *презирл.* сиволапий, мужлан [15, с. 599];

菜色 [càisè] – «колір овочів», **темно-зелений** або **землисто-жовтий**. Термін на позначення людини з блідим обличчям або того, хто має вигляд зголоднілого [14, с. 27];

一背紅 [yībēihóng] – уся спина **почервоніла** (у звареного краба; *обр.* померти) [15, с. 12].

В аналізованих прикладах за допомогою кольорів ми подаємо також опис молодих людей. Так, **білий лебідь** на Україні символізував козака і чоловіка взагалі, інколи в образі **білої лебідки** у слов'янському фольклорі виступала діва-красуня [18]. Тут номен *білий* символізує вроду, вірне кохання. Красу дівчини в українській мові виражено за допомогою фітоморфізмів на позначення червоного та білого кольорів, але опосередковано. Дівочу чистоту та красу називають порівнюючи її з *калиною*, *маківкою* (які у природі бувають червоними) та *лілією*, яка зазвичай є білою [19]. У китайській мові молоді люди позначені за допомогою фітономенів, що позначають **жовтий**, як-от: **黄花闺女** [huáng huā guīnǚ] – «дівчина – **жовта** квітка», незаймана [14, с. 107]; **黄花后生** [huáng huā hòushēng] – «молодий як **жовта** квітка», незайманий [14, с. 107].

В англійській мові було знайдено приклади, що вказують на вік та розумові здібності людини.

greenhorn – *неоф.* «**зелений ріг**», новачок; молокосос; недосвідчена або наївна людина [13]; той, хто має нестачу доречного досвіду та знань для своєї роботи або завдання; недосвідчена людина, зазвичай чоловік, якого легко обдурити [11, с. 29];

green as a gooseberry – *розм.* «**зелений як агрус**», дуже недосвідчена людина [13];

green as grass – «**зелений як трава**», людина, яка не знає життя; дуже недосвідчена, не сформована [13];

be not as green as one is cabbage-looking – *розм.* «бути не таким **зеленим**, як капуста», бути не таким дурним, як може виявитися [13].

У китайській мові є приклади, які вказують на походження людини, та її зовнішню красу.

犁牛之子 (犁牛之子) [líniú-zhī-zǐ] – теля від **пістрявого** бика (*обр.* про гарного сина від поганого батька) [15, с. 874];

翠蛾 (翠蛾) [cuì- é] – **смарагдові** метелики (*обр.* про брови дівчини) [15, с. 820].

Аналізований матеріал засвідчує, що характеристику молодих людей репрезентовано за допомогою фітоморфізмів. В українській мові молодь зазвичай зображують за допомогою *білого* та *червоного*, у китайській – *жовтого*, але в цих двох мовах подані приклади вказують на зовнішність молодих людей, а саме – на їхню красу. В англійській мові робиться акцент на розумових здібностях молодої людини і тут виступає *зелений* колір.

В англійській мові функціонують назви, утворені за допомогою кольорових фітономенів та зоономенів (з кольоровим компонентом) на позначення місця проживання, стану здоров'я, сексуальної орієнтації, а в українській мові у цих групах ми маємо лакуни.

За місцем проживання:

англ.: **Blue Hen's Chickens** – «пташенята **Синьої** Курки», люди зі штату Делавер (за прізвиськом назви штату) [11, с. 20];

redshank – «**червона** ножка», птах травник; кельтський мешканець північно-східної частини Шотландії та Ірландії, кардинал [13];

За станом здоров'я:

be rosy about the gills – *розм.* «бути **рожевим** навкруги зябер», мати здоровий вигляд [13];

be white about the gills – *розм.* «бути **білим** навкруги зябер», мати хворий, блідий вигляд [13];

green around the gills – *розм.* «**зелений** навкруги зябер», хворий [7, с. 272].

За сексуальною орієнтацією:

brownie-hound – «**коричневий** гончак», *негат.* чоловік-гомосексуаліст [12, с. 78].

У такий спосіб зоономени та фітономени сполучаючись з назвами кольору, можуть характеризувати людину з різних боків: описувати її зовнішність, розумові здібності, риси характеру, поведінку, вчинки. У цій статті досліджено конотативне значення, якого набуває назва кольору за допомогою вживання зоономенів та фітономенів для зображення різних культурних конотацій, що свідчить про відмінності побуту, історії, звичаїв українського, англійського та китайського народів. Найменш представленим виявився клас фітономенів. Мовна культура має вплив на використання таких висловів. Художні описи краси людини відповідають уявленням про зовнішню привабливість і ґрунтуються на народнопоетичній традиції. Подальше вивчення місця кольорового компонента в лексичному значенні слів трьох зазначених мов у зіставному аспекті може бути продовжено на базі інших найменувань і надасть багатий матеріал для розвитку мовознавства та лінгвокультурології.

Список використаної літератури

- 1. Гриньов-Гриневи́ч С. В.** Основи антрополінгвістики (до лінгвістичних підстав еволюції мислення): навч. посіб. / [Гриньов-Гриневи́ч С. В., Сорокіна Е. А., Скопюк Т. Г.] – М. : Академія, 2008. – 128 с.
- 2. Пуцилева Л. Ф.** Культурно детерминированные коннотации русских зоонимов и фитонимов (на фоне итальянского языка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. [Електронний ресурс] / Пуцилева Лариса Филипповна. – Санкт-Петербург, 2009. – 239 с. – Режим доступу : **3. Сюсько М. І.** З народного джерела: карпатоукраїнський зоонімікон у контексті інших слов'янських (і неслов'янських) мов [текст] : моногр. / Михайло Іванович Сюсько. – Ужгород : Гражда, 2011. – 272 с.
- 4. Корнилов О. А.** Языковые картины мира как производные национальных менталитетов : [учеб. пособ.] / Олег Александрович Корнилов. – М. : КДУ, 2011. – 350 с.
- 5. Апресян Ю. Д.** Избранные труды / Ю. Д. Апресян. – М. : „Языки русской культуры”, 1995. – Т. II. Интегральное описание языка и системная лексикография. – 767 с.
- 6. Забіяка В. А.** Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування : практ. посіб. [Електронний ресурс] / В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. – К. : Академія, 2012. – 304 с. – Режим доступу : <http://academia-pc.com.ua/product/305>
- 7. The American heritage dictionary of idioms** / С. Ammer. – Boston : Mass : Houghton Mifflin, 1997. – 729 p.
- 8. Варганьян Э. А.** Из жизни слов. / Эдуард Арамаисович Варганьян. – М. : Детск. лит-ра, 1963. – 319 с.
- 9. Мокиенко В. М.** Большой словарь русских поговорок / В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2007. – 784 с.
- 10. Терещук Г.** У Львові з'явився „Білий орел” [Електронний ресурс] / Г. Терещук. – 2011. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24374575.html>.
- 11. Артемова А.** Английский язык. “Colour” Phrases. Цвет в английских идиомах : учеб. пособ. / А. Артемова, О. Леонович, Г. Томахин. – М. : АСТ Восток – Запад, 2008. – 63[1] с.
- 12. Словарь** современного англоязычного сленга / [авт.-сост. Торн Т.]. – М. : Астрель, 2010. – 479[1] с.
- 13. АBBYU Lingvo X3 Portable.Ru-board ed. v8.1 + АBBYU Lingvo 12 – 2008** [Електронний ресурс] – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги: ПК; КПК – Назва з титул. екрану.
- 14. Ли Ш.** Словарь современного китайского сленга / Шуцзюань Ли, Лиган Янь. – Sinolingua : Восточная книга, 2009. – 256 с.
- 15.** Большой китайско-русский словарь : в 4 томах / [сост. И. М. Ошанин и др.] – М. : Наука, 1983 – 1984.
- 16. Словарь** привычных выражений современного китайского языка : более 1000 словосочетаний / [авт.-сост. Кожевников И. Р.]. – М. : Восток-Запад, 2005. – 333 с.
- 17. Афанасьева О.** Білила для сірої мишки [Електронний ресурс] / О. Афанасьева. – Режим доступу : <http://megasite.in.ua/100533-bilila-dlya-siro-mishki.html>
- 18. Словник** символів культури України / [ред.-упоряд. В. Коцур, О. Потапенко, М. Дмитренко]. – К. : Міленіум, 2002. – 260 с.
- 19.**

Вирган І. О. Російсько-український словник сталих виразів / І. О. Вирган, М. М. Пилинська. – Х. : Прапор, 2000. – 864 с.

Кошєєва Н. О. Зоономени та фітономени на позначення кольору як основа для найменувань людей

У статті аналізуються номен тварин та рослин різносистемних мов, які включено до процесу метафоризації для зображення назв людей. У процесі дослідження було розв'язано такі конкретні завдання, як детальне вивчення додаткових культурних значень українських, англійських та китайських зоономенів та фітономенів на позначення кольору, що викликали асоціативні відношення зооморфізмів та фітоморфізмів з колірним компонентом під кутом зору їх етнічної нетрадиційності.

Ключові слова: зоономен, фітономен, етнічна своєрідність, кластер, ідіома, асоціативні відношення.

Кошєєва Н. А. Зоономены и фитономены, которые обозначают цвет, как основа для наименований людей

В статье анализируются названия животных и растений разносистемных языков, которые включены в процесс метафоризации для изображения номинации людей. В процессе исследования были решены такие конкретные задания, как детальное изучение дополнительных культурных значений украинских, английских и китайских зоономенов и фитономенов, обозначающих цвет, которые вызвали ассоциативные отношения зооморфизмов и фитоморфизмов с цветовым компонентом с точки зрения их этнической нетрадиционности.

Ключевые слова: зоономен, фитономен, этническое своеобразие, кластер, идиома, ассоциативные отношения.

Koshcheyeva N. O. Zoological-Nominations and Plant-Nominations that Indicate Colour as a Basis for Naming People

In the article the denomination of animals and plants of the languages that belong to different systems are analyzed. These names are included to the process of making metaphors for the depicting the nomination of people. Also there are solved the following tasks: the learning of the additional cultural meanings of the Ukrainian, English and Chinese zoological-nominations and plant-nominations that indicate colour, which resulted in associative relationships of zoomorphisms and phytomorphisms with the colour component from the point of view of their ethnic non-traditionality. Basing on the presented material, using the cluster analysis, in the article was suggested a classification of the anthroponaming units with the colour basis, which enclose plant-nominations and zoological-nominations and define a macrofield „Person” in its basis. The investigation of a fragment of the linguistic picture of the world that show the usage of the nomination of flora and fauna in the

Ukrainian, English and Chinese languages is done to find the expression of the specific connotations and non-specific concepts of the national vocabulary.

Key words: zoological-nomination, plant-nomination, ethnic peculiarity, cluster, idiom, associative relations.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

УДК 81'373.2

Т. М. Лучечко

ВТОРИННА НОМІНАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ДІЙНОСТІ В ЗАГАДКАХ (на матеріалі англійської мови)

Одним із завдань мови є позначення, тобто називання предметів і явищ зовнішнього світу. Механізм мовної номінації, що є внутрішньомовним реагуванням на нові реалії дійсності, працює передусім на активний розвиток лексики як сукупності самодостатніх мовних засобів відбиття довкілля [1, с. 97]. Здатність мови фіксувати і передавати досвід людини за допомогою слів, які можуть мати не одне, а кілька значень, дає підстави для виділення двох різних, хоч і взаємопов'язаних сфер номінації: первинної – надання об'єкту імені, що використовується вперше для його позначення, і вторинної – називання об'єкта новим іменем [2, с. 243].

Слова, що їх використовували в мові наші предки, здебільшого діяли через конотацію і породжували образи й почуття через асоціації. Тому «мова фольклору виражає не реальну картину світу як відбиток у мозку первісних людей, а лише їхні почуття та емоції як реакцію на навколишню дійсність» [3, с. 315]. А однією з основних причин появи вторинної номінації, поряд зі змінами в житті суспільства, що спричиняють поглиблення знань про об'єкти реального світу, вважають саме емоційно-експресивні чинники [4, с. 7].

Походження загадок тісно пов'язане з іносказанням, коли об'єкт з певних причин не називається «прямо», «прозоро», «відкрито», а кодується, що значною мірою є наслідком дії емоційно-експресивних факторів. Приміром, В. Давидюк вважає, що загадки «виникли ще в мезолітичному суспільстві у формі примітивного евфемічного міфу» [5, с. 236]. Схоже припущення висловлює Н. Ярмоленко: «на початку свого становлення загадка була магичною формулою, яка входила до складу обряду і мала утилітарну функцію» [6, с. 178]; А. Єрема констатує, що основною метою загадування загадок у древній весільній обрядодії було бажання вберегти нову сім'ю від незгод за допомогою